

Magazine
over onderwijs

2021 - 2022



9 789090 355542

inbalans

Innovatie

€ 14,95

Onderwijs en toekomst moeten hand in hand gaan

Onderwijs helpt jongeren om zich persoonlijk, sociaal en maatschappelijk te ontwikkelen. Bij Jan Bogerd is dit prima gelukt. Jan begon zijn carrière als hulpverlener van ontspoorde jongeren. Nu is hij voorzitter van het college van bestuur van Hogeschool Utrecht. Onderwijs is volgens Jan per definitie toekomstgericht. Dat betekent dat het onderwijs maatschappelijke opgaven naar binnen haalt en naar buiten treedt om te participeren in maatschappelijke opgaven.



De wereld verandert in een rap tempo. We staan aan de vooravond van een aantal belangrijke transitie en opgaven. De maatschappelijke opgaven als gevolg van globalisering, digitalisering, verduurzaming, klimaat, vergrijzing, verstedelijking en flexibilisering zullen een zware wissel trekken op de hedendaagse samenleving.

Hedendaagse maatschappelijke opgaven vragen om nieuwe manieren van werken, leren en innoveren. Er is niet meer één partij die deze vraagstukken kan oplossen. Bij het aangaan van deze vraagstukken zijn gebiedsgerichte samenwerkingen tussen overheden, ondernemingen en onderwijs cruciaal. De opgaven vragen van ons dat we voortdurend leren. Ongemerkt gaan we van lerende organisaties naar een lerende samenleving. We moeten namelijk altijd en samen leren. Als professionals, zowel in opleiding als in de praktijk. En als burgers; als consumenten, cliënten, buurtgenoten en mantelzorgers.

Het gaat zelfs verder. In een lerende samenleving zal de mentale barrière tussen werk en privé langzaam vervagen. Een deel van onze tijd zijn we professional en in die context leren we van alles. Een nog groter deel van onze tijd brengen we door in het privé domein – met gezin, partner en vrienden, bij sportclubs en verenigingen, of op reis. Op deze plekken leren we ook, minstens zo veel als op ons werk.

Toekomst omarmen

Jan: “In het onderwijs moet je op een veilige manier kunnen kennismaken met de toekomst. Dat betekent dat we moeten openstaan voor de toekomst, dat we de toekomst moeten omarmen, dat we de toekomst moeten ademen. Het onderwijs moet mededragers worden van de energietransitie. Het onderwijs moet helpen om spanningen in de samenleving op te lossen, zoals de opkomst van populistische bewegingen en de bijbehorende politieke versplintering. We moeten het onderwijs weer relevant maken. Waardecreatie, maatschappelijke betrokkenheid en zingeving moeten het vertrekpunt worden van alles wat we doen. Voor ons gaat het hierbij om de duurzame ontwikkeling van mensen en van betekenis zijn voor de arbeidsmarkt en samenleving. Dat zien we als onze maatschappelijke opdracht.”

“Iedereen die wil studeren in het hoger onderwijs is welkom bij onze hogeschool. We hebben hart voor onze studenten, onze medewerkers en onze omgeving. We willen een gemeenschap zijn waarin ruimte is voor talent en ontmoeting. Waarin iedereen zich thuis en gekend voelt. Daarbij zijn we overigens niet gebonden aan onze eigen gebouwen, of onze eigen organisatie. We werken in co-creatie met en in de beroepspraktijk. De grenzen tussen instellingen zijn steeds minder belangrijk. Dit betekent dat we onszelf verder zullen moeten ontwikkelen tot een open netwerkorganisatie. We zoeken naar oplossingen voor maatschappelijke problemen en nemen daarin steeds vaker het voortouw.”

Onderzoek vertrekpunt

Hogescholen kunnen niet zonder praktijkgericht onderzoek. Alleen dan kunnen ze hun maatschappelijke opgave waarmaken. Dit inzicht is de afgelopen jaren gegroeid en er is vorm aan gegeven met accentverschillen in zwaartepunten en publiek-private samenwerkingen. De ene hogeschool benadrukt de bijdrage aan het oplossen van vaak complexe problemen in het werkveld. De andere stelt wat meer scherp op het laten terugvloeien van kennis in het onderwijs en het ontwikkelen van onderzoekend vermogen bij jonge professionals. Over de mogelijke meerwaarde van kruisbestuiving tussen onderwijs en onderzoek is geen discussie.

Ook Hogeschool Utrecht wil met praktijkgericht onderzoek bijdragen aan innovatieve oplossingen met, in en voor het onderwijs en de beroepspraktijk. Het speuren en ontwikkelen van de hogeschool is onderverdeeld in vier onderzoeksthema's: Digital Business & Media, Gezond en Duurzaam Leven, Leren en Innoveren en Sociale Innovatie. Lectoren en onderzoekers doen onderzoek in nauwe samenwerking met studenten en de beroepspraktijk.

“We willen het hoger beroepsonderwijs op vier niveaus aanbieden: associate degree (niveau 5), bachelor (niveau 6), master (niveau 7) en doctor (niveau 8). Hogescholen starten in 2022 met een eigen doctoraatstraject: het professional doctorate. Daarmee introduceren de hogescholen een nieuwe beroepsopleiding waarmee men de grenzen in de beroepspraktijk wil verleggen. Het professional doctorate – ook wel aangeduid als ‘toegepast doctoraat’, ‘klinisch doctoraat’, of ‘op de praktijk gericht doctoraat’ – betreft een vanuit de beroepspraktijk ingevuld promotietraject en wordt gezien als een alternatief voor de conventionele PhD die vooral is gericht op het verrichten van wetenschappelijk onderzoek. Kandidaten worden opgeleid tot hooggekwalificeerde professionals die leren te interveniëren in complexe vraagstukken zoals de energietransitie of de transitie in ziekte en zorg. Het professioneel doctoraat is een investering in de aansluiting van het hoger beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt. Het vergroot de impact van praktijkgericht onderzoek en draagt bij aan de verdere professionalisering van hbo-docenten.”

“Bij alle vier de opleidingsniveaus vormt onderzoek het vertrekpunt. Onderzoek dat erop gericht is nieuwe kennis, producten, werkwijzen en diensten te ontwikkelen, en bestaande te verbeteren voor student, arbeidsmarkt en samenleving. Net als bij leren, voeren we onderzoek niet alleen uit. Bedrijven, instellingen en overheden formuleren samen met ons de onderzoeksvragen en zijn nauw betrokken bij de uitvoering van het onderzoek. Op die manier hebben we invloed op de kennisinfrastructuur en op economische en maatschappelijke ontwikkelingen in de regio. De samenwerking kan publiek-publiek of publiek-priivaat zijn en allerlei vormen aannemen. We zijn al bij veel mooie open



innovatie-initiatieven in de regio betrokken. De komende jaren willen we er daar nog meer van realiseren.”

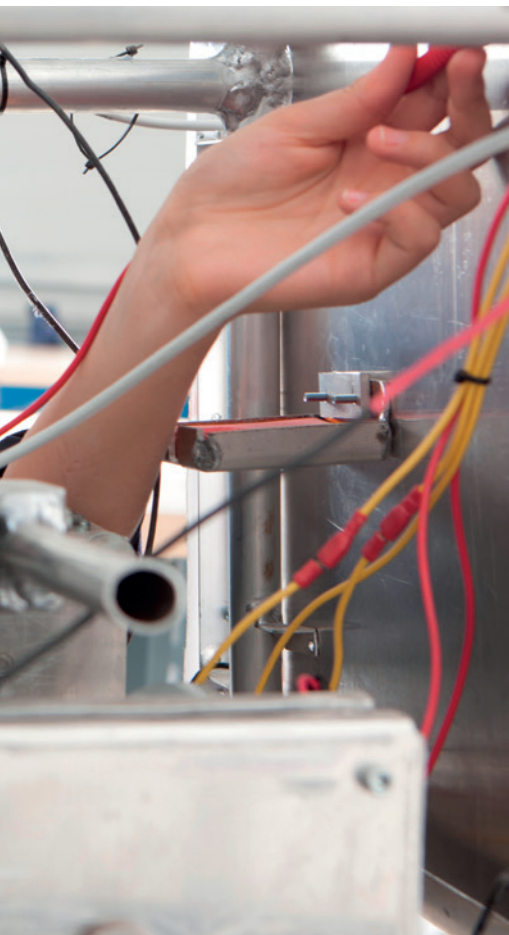
“Doorwerking naar de beroepspraktijk vindt via het onderwijs plaats. Alle studenten werken aan praktijkopdrachten en lopen stage in de praktijk. Dat is voor henzelf relevant en levert tegelijk de beroepspraktijk nieuwe inzichten op. De professionele master- en doctoropleidingen zijn een ander goed voorbeeld van doorwerking. Studenten volgen deze opleidingen veelal naast een baan. Ook hier zijn onderzoeksvragen uit de praktijk het vertrekpunt. Het is een soort van action learning op master- en doctorniveau, waarbij een natuurlijke verbinding tussen onderwijs, onderzoek en praktijk ontstaat. Studenten passen de opgedane kennis meteen toe in de beroepspraktijk.

Uitvalsbasis, blijvend leren en studentensucces

De toekomstgerichtheid en het action learning van het hoger beroeps- onderwijs impliceert volgens de bestuursvoorzitter dat de gebouwen van Hogeschool Utrecht eigenlijk een uitvalsbasis zijn; een steunpunt voor ontmoeting en verbinding. Die ontmoeting en verbinding vindt plaats in een education mall met keukentjes, koffiecorners, loungeplekken en cafés.

Alle faciliteiten in de education mall zijn zowel voor studenten, docenten en medewerkers. Er zijn bewust geen gescheiden ontmoetingsplekken ingericht. Uiteraard zijn er onderwijs- en onderzoeksfaciliteiten in de gebouwen van de hogeschool. Maar het onderwijsgebouw is vooral een uitvalsbasis voor lerenden. Leren doe je door maatschappelijk vraagstukken op te lossen. Dat kan overal, zelfs in een tochtende loods.

“Vanuit onze onderwijsvisie onderscheiden we vier leeractiviteiten: opleiden, professionaliseren, onderzoeken en innoveren. Waarbij we waarde willen creëren voor student, arbeidsmarkt en samenleving. We zijn eigenlijk het voorportaal voor het sociale weefsel in de samenleving. Deze maatschappelijk relevantie is ook het verschil tussen publiek en privaat onderwijs. Voor sommige studenten is dat soms ongemakkelijk. We willen meer dan alleen leren, meer dan alleen leveren aan de arbeidsmarkt. Het is onze ambitie om niet alleen onderdeel maar ook mederegisseur van de samenleving zijn.”



"Meer dan ooit is het belangrijk dat mensen en organisaties zich blijven ontwikkelen, nieuwe vaardigheden op doen voor nieuwe tijden. Wij als hogeschool willen in de regio hierbij best de kar trekken en met eenieder hieraan werken. Met de flexibilisering van ons onderwijs maken we een leven lang ontwikkelen (of blijvend leren) bereikbaar. We zien de belangstelling voor ons onderwijs aan volwassenen en werkenden sterk toenemen. We gaan hier verder in investeren, met stapelbare opleidingen en andere, nieuwe vormen van flexibel onderwijs."

"Niet studiesucces maar studentsucces staat centraal. In een voorgeschreven tijd een diploma halen is geen doel op zich. Wij willen studenten niet alleen een goede opleiding bieden maar hen ook voorbereiden op de maatschappij en in staat stellen een constructieve bijdrage te leveren. Iedereen moet de mogelijkheid krijgen om een opleiding te volgen en af te ronden. Uitval is zeer onwenselijk, het bindend studieadvies is in veel situaties achterhaald. Wij zetten in op begeleiding, flexibiliteit en maatwerk voor onze studenten: niemand hoeft buiten de boot te vallen."

Kiezen in een vibrerende leeromgeving

In de huidige tijd moeten we steeds meer keuzes maken. Voor opbrengstgerichte organisaties zoals het onderwijs is dat best lastig. Omdat kiezen alles te maken heeft met het vormen van een zelfbeeld – wie ben ik, wat wil ik, wat kan ik en wat voel ik – is het belangrijk de ruimte voor keuzes zo groot mogelijk te maken in het onderwijs. Ook Hogeschool Utrecht erkent dit dilemma.

Jan: "We zouden het liefst willen dat we door studenten, arbeidsmarkt en samenleving worden gezien als een vibrerende leeromgeving. Een leeromgeving die ruimte biedt voor autonomie en eigen inbreng. Het mag duidelijk zijn dat traditionele onderwijsvormen en -organisaties hiermee moeilijk uit de voeten kunnen. Het blijft dan ook zoeken naar autonomie-respecterende vormen van onderwijs, waarin we aan waardecreatie doen voor studenten, arbeidsmarkt en maatschappij, terwijl we tegelijk aan de eisen van de overheid blijven voldoen."

De bestuursvoorzitter ziet al veel elementen van een vibrerende leeromgeving verschijnen en dat brengt mij op de uitspraak van Christian Dotremont, lid van de Cobra-beweging: N'appellez pas embarras du choix, ce qui est espace vibrant du possible (vrij vertaald: schaam je niet en ben niet bang voor de vele keuzes die een levende en vibrerende omgeving mogelijk maken). Hogeschool Utrecht brengt dat in de praktijk. Wat zou het mooi zijn als we in die gedachte het gehele Nederlandse onderwijs konden vormgeven.

BRONNEN

- *Consultancy.nl; Vijf trends voor het hoger onderwijs van de toekomst; januari 2020.*
- *Denkwerk; Arbeid in transitie. Hoe mens en technologie samenkomen; januari 2019.*
- *Fontys Hogescholen; Fontys for society. Strategisch plan; december 2020.*
- *Hogeschool Amsterdam; Studiesucces in het hoger onderwijs. Van rendement naar maatschappelijk relevantie; 2018.*
- *Hogeschool Utrecht; HU in 2016. Ambitieplan Hogeschool Utrecht; juli 2019.*
- *Hogeschool Utrecht; HU in 2026. Ambitieplan: van inspiratie naar uitvoering; juni 2020.*
- *Hogeschool Utrecht; Onze wereld van morgen. Visie op onderwijs; 2015.*
- *Kris Verbeeck; Op eigen vleugels. Autonomie voor kinderen in het basisonderwijs; 2010.*
- *Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap; Discussienota hoger onderwijs en onderzoek: trends en strategische vragen; maart 2019.*
- *Sociaal Economische Raad (SER); Toekomstgericht beroepsonderwijs Deel 1. Voorstellen ter versterking van de beroepsbegeleidende leerweg; 2016.*
- *Sociaal Economische Raad (SER); Advies Toekomstgericht beroepsonderwijs Deel 2. Voorstellen voor een sterk en innovatief beroepsonderwijs; 2017.*
- *Sociaal Economische Raad (SER); Vijf transitie in onze economie en hun belang voor de regio. Toespraak van SER-voorzitter Mariëtte Hamer bij de Ondernemersmanifestatie Midden-Delftland; november 2016.*
- *Vereniging Hogescholen; #hbo 2025 wendbaar en weerbaar; mei 2015.*
- *Vereniging Hogescholen; Professionals voor morgen. Strategische agenda; september 2019.*

Kansen en bedreigingen in het hoger onderwijs



Kansen

Door de toenemende vraag naar hoger onderwijs wereldwijd, en de stijgende investeringen in onderzoek, kan Nederland zich als kennisland positioneren. De kwaliteit van ons hoger onderwijs en onderzoek is goed. Daarmee hebben we een uitstekende internationale uitgangspositie voor de toekomst.

De ontwikkelingen in de wereldpolitiek maken dat de EU meer en meer op zichzelf is aangewezen. Het belang van de Europese ruimte voor hoger onderwijs neemt toe. Het Nederlands hoger onderwijs kan een cruciale bijdrage leveren aan Europese samenwerking in onderwijs en onderzoek. Het kan ook belangrijk zijn voor het opleiden van Europees talent.

Er is groeiende aandacht voor de waarde van onderzoek bij het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Voor hogescholen en universiteiten ligt hier een belangrijke opgave. De regionale samenwerking met bedrijven en maatschappelijke partners vormt een goede basis om de responsiviteit van ons stelsel verder te versterken.

De snelle opkomst van nieuwe technologieën, zoals artificiële intelligentie, toegenomen rekenkracht, big data, open badges, microcredentials, virtual & augmented reality en blockchain bieden veel kansen voor hogescholen en universiteiten om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Betere feedback en begeleiding op maat worden mogelijk. Digitalisering biedt ook de mogelijkheid het onderwijs te flexibiliseren, waardoor studenten meer te kiezen hebben in samenstelling en tempo van hun opleiding.



bedreigingen

Door demografische krimp zullen hbo-instellingen in bepaalde regio's minder studenten krijgen.

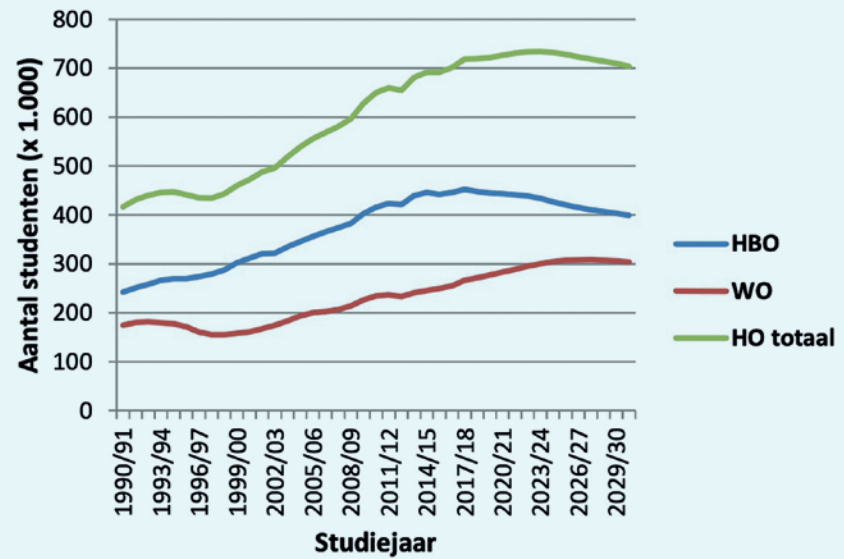
Hoewel Nederlandse universiteiten het goed doen in de internationale rankings, staat de internationale concurrentiepositie onder druk. Aziatische instellingen klimmen snel in de THE-ranking. Landen als de VS en China hebben meer middelen. Het is niet denkbeeldig dat buitenlandse universiteiten in Nederland een nevenvestiging openen.

Hoewel onderzoek uitwijst dat de brain drain en brain gain in balans zijn in Nederland, zien we soms talent vertrekken uit kwetsbare en opkomende wetenschapsgebieden, zoals kunstmatige intelligentie.

De arbeidsmarkt wordt steeds dynamischer en onder invloed van digitalisering en robotisering veranderen banen ingrijpend. Het is de vraag of het hoger onderwijs snel genoeg in kan spelen op nieuwe technologie en de vraag van de arbeidsmarkt.

Het hoger onderwijs kan terrein verliezen aan bedrijven en universiteiten, die met een onderscheidend aanbod snel inspelen op de veranderende vraag. Bedrijven kunnen bij grote tekorten (bijvoorbeeld aan AI-deskundigheid) besluiten zelf opleidingen te verzorgen. Dat kan afbreuk doen aan de waarde van diploma's. Het toenemende belang van leven lang ontwikkelen en de opkomst van microcredentials kunnen datzelfde effect hebben.

In een politiek landschap waarin de nationale oriëntatie aan belang wint, kan het animo afnemen om publiek geld te investeren in vooral internationaal opererende universiteiten. Dat kan ook gebeuren als het hoger onderwijs er niet slaagt om voldoende studenten op te leiden met een migratieachtergrond of uit sociaaleconomisch zwakkere milieus.



Afname van studenten in het beroepsonderwijs zet door

Nederland telt 17 miljoen inwoners. Dat zullen er in 2050 tussen de 16,4 miljoen en 19,2 miljoen zijn, vooral afhankelijk van de toestroom van immigranten. De Randstad groeit anderhalf keer zo hard als de totale Nederlandse bevolking. In Nederland is vergrijzing een van de belangrijkste structurele demografische trends. In 2040 zal het aantal 65-plusers ongeveer de helft bedragen van het aantal 20 tot 65-jarigen, met alle consequenties voor de economie. Het CBS verwacht verder dat het aantal personen met een migrantenachtergrond verder zal toenemen, net als de diversiteit binnen deze groep. Vooral in de grote steden kent de bevolking een grote etnische en culturele diversiteit. In het mbo daalt het aantal studenten tot en met 2032 jaarlijks met gemiddeld 1,4 procent. In het hbo daalt het aantal studenten tot 2031 met 11% door de demografische krimp, verminderde instroom uit het mbo en een blijvend lage vwo-instroom. Daarentegen wordt in het wo, bij ongewijzigd beleid, een groei verwacht van 12%, vooral door internationale studenten.

rĳnconsult
onderwijs

